

## הרב אלחנן פופקו

## אי איכא איסור נקימה ונטירה בעשו לו עוולה

בלאזין דלא תיקום ולא תטור (ויקרא יט, יח) יש להסתפק אם הוא נאמר דוקא כשנוקם מחבירו בלא שהלה עשה לו עוול, ודומיא דציור הגמרא (יומא כג.) דהשאלני מגלך והלה מסרב דאסור לו לינקם ולנטור לו, שאליבא דאמת אינו חייב להשאל לו מגלו ולכן אסור אבל בעשו לו עוול אמיתי אז מותר לינקום ולנטור (אמנם זהו בוודאי באופן שע"י נקמתו לא יעבור על שום איסור דלזה וודאי איו שום היתר) כיוון דלא דמי להשאל לי קרדומך.

והנה מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ז הלכות ז, ח) שהביא רק את לשון הגמרא ביומא ד"השאל לי קרדומך וכו" לכאורה אין להביא ראיה שדעתו שזה רק בלא עשו לו עוולה. אבל מהחינוך (מצווה רמ"א ורמ"ב) שהאריך לכתוב בגדר המצווה שלא ינקום אפילו אם מישוהו הרע לו ממש מבואר בבירור שאסור לנקום אפילו אם הלה באמת הרע לו<sup>1</sup>.

אבל מרן הח"ח בספרו (חפץ חיים לאזין באמ"ח אות ח-ט) כתב דיש כאן מחלוקת בין החינוך והרמב"ם אי איכא איסור נקימה באופן שהלה הרע לו וכן נקט בפשטות בתשובות מהרש"ג (ח"ב סימן נ"ג).

והשתא קשה טובא דהנה במשנה (בבא מציעא ע"ה, ב ובע"ז דין התרעומת בעוד כמה מקומות ראה שם י"ד, א) איכא דינא ד"השוכר את האומנין והטעו זה את זה אין להם עליו אלא תרעומת" והיינו דבאופנים שמישהו עשה לחבירו דברת עוול אבל הוא דבר שמדינא חבירו אינו יכול לעשות לו כלום ואין זה דבר שיוצא בבי"ד, כיוון שמ"מ הצר לו שלא כדין יכול הלה להתרעם עליו.

והשתא קשה טובא, אם אכן דעת החינוך דאפילו היכא שהלה היצר לו באמת אסור לנקום ולנטור לו היכי מצו הנך דבבא מציעא לנטור הא קא עברו בלאו מפורש דלא תקום ולא תטור?! אתמהא. וכבר עמדו בקושיא זו כמה מהאחרונים (עי' ספר אורח משפט חו"מ עמ' רל"ב ד"ה "ובר").

והנה בספר פחד יצחק לגר"י הוטנר (יוה"כ, מאמר כ, אות ז) נתבאר עפי"ד התוס' (בבא מציעא מח: ד"ה 'בעושה') שב' לגבי לאו דקללה שהקשו היכי מצי' לקלל מי שעבר במי שפרע, הא אכתי הוי בכלל עמיתך ואיכא איסורא דלא תקלל?

ותירצו בתוס' דאע"ג דלכל דבר מיקרי עמיתך מ"מ כיון שלענין המסויים הזה של הפרת דיבורו לא מיקרי עמיתך א"כ מותר לקללו בענין זה. וא"כ, כיוון שמצינו שדנים מעשה מסויים של מישהו בנפרד מכלל אישיותו הכא נמי איכא למימר שהיתר התרעומת הוא רק על חלק מסויים מהם אבל לא שזה מתפשט לכלל אישיותם. וא"כ אע"ג דע"פ היתר התרעומת מותר לו לזכור ולהזכיר למעוול את מעשהו, ועל המעוול חובה לרצותו, מ"מ אסור לזה שנעשה לו עוול לזכור לו זאת בענינים אחרים וח"ו להמנע מלהיטיב לו בשום ענין. וכיון שכך הוא, אע"ג דבדרך כלל איסור נקימה ואיסור נטירה שייכים ול"ז אף שכאן יש להם היתר תרעומת מ"מ

1 ומדברי הפוסקים נראה מהא דבחדא מחתא נקטינן להו לנקימה ונטירה כיון שאין בדבר איסור נקימה נטירה נמי לית בה וכן להיפך' והא בהא תליא.

ודאי וודאי דאין להם שום היתר נקמה, דדוקא נטירה שהיא מצטמצמת באופן של חיוב הריצוי מותרת אבל כל דבר שהוא מעבר לכך אסור. ובגוונא דהשאל לי קרדומך שם אסור לנטור אף באופן מצומצם דדוקא אם הלה באמת עשה לו עוול איכא היתר דתרעומת, אבל באופן שלא הי' חייב לו טובה ודאי דאסור מדאורייתא לנטור לו ד"ז.

והשתא דאתי' להכי אמינא דבר חידוש. דבאמת בכל ציור של תרעומת איכא למימר שהוא לא בכלל נטירה כלל. דהנה ברמב"ן עה"ת (ויקרא י"ט, י"ח) כתב על הסמיכות של הוכח תוכיח ללא תקום וכ' הרמב"ן דאם חבירו עשה לו עוול לא יכבשנו בלבבו וישנא אותו אלא יוכיחנו ויאמר לו מדוע עשית לי כו"כ עד שיגיעו לעמק השווה עיי"ש והוא דכמו שיש לאדם קנייני ממון שהם בבעלותו ואין לאחר זכות בהם כמו כן יש לאדם קניינים על הרגש והצער שלו והמוזיק לו בזה חייב לרצותו ולפייסו וחפץ התורה הוא שייתפייסו ויגיעו לעמק השווה וא"כ כמו דבממון יכול לטעון זה שלי ולא שלך ואינו מחוייב להאמין לחבירו על ממונו הכא נמי יכול לטעון שנעשה לו עוול ושהלה מחוייב לרצותו וזכותו לאחוז כך ושחבירו חייב בריצויו, וזהו גדר תרעומת שיוע שנעשה לו עוול ושחבירו חייב לרצותו וזהו גדר דין תרעומת, אבל מה שנתחדש באיסור נקימה ונטירה הוא שעם כל זאת בהגיעו לכלל דו"ד אחר עם חבירו אסור לו לזכור או להזכיר את זה הדבר ובלבו או בדברו עם חבירו יכול עדיין לזכור שחבירו חייב לרצותו על דבר זה.

וזהו דווקא כשחבירו עשה לו עוול ויש לו היתר תרעומת אבל במניעת טובה ודומיא דהשאל לי קרדומך ועל זה נאמרו דברי הרמב"ם "ימחה הדבר מליבו".

והיוצא מכל זה שבמניעת טובה אסור לנקום ולנטור בשום פנים ואופן כלל לכל הפוסקים והמפרשים אלא ימחנו מלבו. ואם חבירו באמת עשה לו עוול אז בדבר שבממון דעת הח"ח בבאמ"ח דכו"ע מודו שאסור לנקום ולנטור כיון שהוא דבר שבממון (ואז לכו, צריך ביאור מה עושים באופן שמבואר להדיא שיש היתר של תרעומת) ואם הוא דבר שהוא צער הגיף אז דעת הח"ח שהוא מחלוקת הרמב"ם והחינוך ושספיקא דאורייתא לחומרא עעיי"ש (!)

אמנם לפי דברינו איכא למימר דבין בממון ובין בצער הגוף בין לרמב"ם ובין לחינוך<sup>2</sup> אסור לנקום ולנטור אבל מ"מ אין בזה סתירה לזכות שלו ולחיוב של חבירו לרצות אותו וכנ"ל.

2 וכן שמעתי מהגרמ"מ פרבשטיין שליט"א ראש ישיבת חברון, דא"צ לומר שהרמב"ם והחינוך חולקים.

ע"ד שדברתי עם כ"ק האדמו"ר [מהרי"צ] מליובאוויטש בענין הבערה אי ללאו יצאת או לחלק, ואטבר לן כי הבערה אין לה שיעור שאפי' ניצוץ מעט דק מן הדק גורם בסופו להבעיר אש גדולה, וכמו שרואין עכשיו ביתר בירור באלקטרי' בלע"ז וכדומה, שהוא כמעט כעין גורם.

(ס' מכתם לדוד להרה"ג דוד נתן לעזער ז"ל, ברוקלין תשל"ו, עמ' צא)